

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

співочих навичок й освоєнні навчального матеріалу (вправ, вокалізів, художніх творів з текстом). Посильні труднощі у процесі вокального навчання в міру навченості учня, розвитку його здібностей неухильно зростають. Й оптимальність підвищення їх рівня забезпечується суворим дотриманням правила поступового ускладнення вокально-технічних і виконавських навичок, їх удосконалення. Принцип посильних труднощів замінив у дидактиці принцип доступності навчання, що цілком закономірно. Він уточнює зміст цього поняття. У сучасній дидактиці доступність розуміється не як легкість, а як міра посильних труднощів навчання.

Важливе місце в процесі навчання співу займає реалізація принципу наочності. Він виявляється насамперед в ілюстрації співочого звучання, у звуковому показі, а також в образних характеристиках співочого звуку. Принцип міцності засвоєння знань і навичок стосується більше технічного боку навчання: організації вправ, підбору відповідного навчального матеріалу.

Особливого значення у процесі вокального навчання набуває принцип індивідуального підходу до навчання. Особистість кожного учня глибоко індивідуальна, неповторна. Кожен учень має свої особливості психологічного складу, характеру, вольових якостей. Крім цього положення педагогіки, що значно посилюється у процесі індивідуального навчання, у класі “Постановки голосу” на чільне місце виходить необхідність обліку особливостей звучання голосу, голосоутворення кожного учня, що виникають від розмаїтості будови й роботи його голосового апарату. Кожен новий учень для педагога-вокаліста є неповторною задачею, яку йому доводиться розв’язувати, обдумано розмежовуючи і поєднуючи методи й прийоми педагогічного впливу.

Основним, особливо в сучасній музичній педагогіці, є принцип єдності художнього і технічного аспектів навчання. Цей специфічний для музичної педагогіки принцип надзвичайно важливий у процесі навчання співу. У співака, на відміну від інших музикантів-інструменталістів, його інструмент знаходиться в ньому самому, є частиною його організму. У процесі навчання співу органи голосового апарату спеціально пристосовуються до виконання співочих задач, змінюють свою функцію. Між ними налагоджуються нові функціональні зв’язки, створюються динамічні стереотипи, тобто формується, “співочий інструмент”. Варто врахувати, що значна частина голосового апарату і, насамперед, гортань, не підпорядковані безпосередньо нашій свідомості. Ця частина голосового апарату опосередковано керується через уявлення про звук, через слухові органи, що впливають на рухові центри, зв’язані зі співом. І оскільки уявлення про співочий звук, характер звучання визначається його емоційним змістом, музично-значеннєвою виразністю, ці фактори істотно впливають на роботу голосового апарату, налагодження його функції.

У свою чергу, виразність вокального звучання, художні якості звуку залежать від технології голосоутворення тобто від вокально-технічних навичок: володіння подихом, опорою звуку, атакою, роботою резонаторів, артикуляційного апарату. Так, для виразного виконання музичної фрази необхідне володіння подихом, динамікою звуку. Для передачі емоційного змісту музичної фрази потрібне створення відповідного за тембром звучання, що утворюється за допомогою атаки (м’якої в ліричному творі, твердої в драматичному чи марші), роботи резонаторів, реєстрового настроювання, співочого подиху. У такий спосіб стає зрозуміло діалектична єдність художніх і технічних навичок у співі. Формування технічних навичок повинне відбуватися в єдності з емоційним підтекстом і художньою виразністю. Абстрактного звуку, який нічого не виражає, не може бути; професійні вимоги до співочого звуку: дзвінкість, близьке, красиве звучання нерозривно пов’язані з оптимістичним настроєм. Такий емоційний настрій створює необхідний тонус організму, що позитивно впливає на формування всіх вокально-технічних навичок. Якщо співак не володіє своїм голосом (технічними навичками), він безпомічний у виконанні художніх творів. Але він також безпомічний, якщо не вміє передати музично-поетичного змісту. Вокально-технічна й художня робота з перших років навчання повинна проводитися комплексно. На початковому етапі навчання переважає технічна робота, на більш пізньому – увага акцентується більше на художній сфері.

З усього сказаного виявляється взаємозумовленість і взаємопроникливість, тобто найтісніший зв’язок усіх дидактичних принципів вокального навчання, стає більш актуальною необхідність їхньої реалізації у вокально-педагогічній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 1968 – 675с.
2. Вопросы вокальной педагогики. – М.: Музыка, 1967 – 151 с.
3. Назаренко И.К. Искусство пения. – М.: Музгиз, 1963 – 612 с.
4. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской высшей школе. – М.: Высшая школа, 1975 – 316 с.
5. Дидактика средней школы./ Под ред. М.Н.Скаткина – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.

Одержано редакцією 26.05.2002.

УДК: 373. 037

КІНДРАТ

В.К.

ПРОБЛЕМА СЕНСИТИВНИХ ПЕРІОДІВ ОНТОГЕНЕЗУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Багатовікова педагогічна практика давно довела, що ефективність навчання певною мірою залежить і від віку тих, кого навчають. Морфологічні, функціональні і психологічні особливості розвитку особистості учня визначають характер подальшого навчання і, в першу чергу, можливий ступінь його самоосвіти.

Результати наукових досліджень останніх років свідчать, що залежність між віком і ефективністю навчання не пряма і не обернено пропорційна, а знаходиться на більш складному рівні – змінюється залежно від чергування критичних періодів в онтогенезі, які відзначаються вищою або меншою високою здатністю до засвоєння знань, умінь та навичок і різною сприйнятливістю до розвиваючих впливів. Індивідуальний розвиток організму (онтогенез) є результатом розгортання спадкової генотипної програми під впливом зовнішнього середовища та соціальних факторів. У процесі індивідуального розвитку перш за все дозрівають фізіологічні системи, які забезпечують виживання організму після народження. Проте вже у віці від 3- 3,5 роки спостерігається прискорений розвиток фізичних якостей, що, безсумнівно, є результатом активізації рухової діяльності. Цей період і є першим критичним періодом у розвитку рухової функції.

Другим критичним періодом розвитку рухової функції є вік від 5 до 8 років. Таке твердження зумовлене як фізіологічним збільшенням темпів росту тіла (7-10 см за 1 рік), так і механічним набуттям основних рухових навичок під впливом утворення безлічі умовно-рефлекторних зв'язків на різних уроках, зокрема, на уроках фізичного виховання.

Висока пластичність кори півкуль головного мозку і пов'язана з нею здатність до підвищеного засвоєння нових рухів властива третьому критичному періоду розвитку рухових функцій, яка зберігається від початку статевого дозрівання (11-12 років) до закінчення пубертатного періоду [2].

На педагогічне значення таких періодів вказував ще видатний психолог Л.С.Виготський, який відзначав, що потреба узгодження навчання з рівнем розвитку дитини є емпірично встановленим і багаторазово перевіреним фактом, який не можна заперечити. Проте фактори, які впливають на дитину в процесі навчання і виховання, можуть давати принципово різний ефект залежно від періоду її розвитку (в одні періоди – оптимальний ефект, в інші – нейтральний, а в деякі – навіть негативний). Саме тому психолог Л.С. Виготський закликав установлювати оптимальні терміни навчання з врахуванням меж критичних періодів розвитку дітей. Знання особливостей таких періодів онтогенезу і відповідне нормування педагогічного впливу, дасть можливість раціонально управляти індивідуальним розвитком і оптимально будувати процес навчання та виховання [1].

Однією з основних закономірностей педагогічного процесу навчання є його розвиваючий характер. Ця закономірність базується на глибокому взаємозв'язку розумового та фізичного розвитку дитини зі змістом навчання. Недотримання закономірності розвиваючого навчання суттєво знижує ефективність тренувального впливу фізичних вправ, негативно впливає на стан здоров'я дитини в цілому, на функції окремих систем організму, на рівень фізичної і розумової підготовленості.

Метою розвиваючого навчання є багатогранний розвиток особистості учня, озброєння його знаннями основ наук, формування в нього різноманітних умінь та навичок життєдіяльності на основі загальноприйнятих дидактичних принципів. Проте, сучасні умови життя (урбанізація, бурхливий розвиток науки і техніки) активно впливають на розвиток підростаючого покоління і, відповідно, вимагають пошуків нових ефективних шляхів педагогічного впливу на індивідуальність. Прогресивні науковці та педагоги висувують своє бачення проблеми розвиваючого навчання школярів. Зокрема академік Л.В.Занков будує свою систему розвиваючого навчання на основі наступних регулюючих і контролюючих принципів: навчання на високому рівні труднощів; вивчення матеріалу швидким темпом; провідна роль теоретичних знань; робота над розвитком усіх учнів – і сильних, і слабких. Усі ці принципи взаємопов'язані і діють у комплексній системі навчання, яка спрямована на загальний розвиток. Проте, такий підхід до розвиваючого навчання не може бути в цілому застосований до процесу фізичного виховання. Якщо з принципами усвідомленого процесу навчання, провідною роллю теоретичних знань та індивідуальною роботою над розвитком усіх учнів можна повністю погодитися, то застосування принципів навчання на високому рівні труднощів та вивченням матеріалу швидким темпом вважаємо не сприйнятливими, особливо в роботі з молодшими школярами. Безсумнівно, що найбільші можливості для навчання новим руховим діям мають діти. Проте швидкість засвоєння нових рухових дій залежить не тільки від старанності дитини і високої майстерності вчителя, але й від того, наскільки зрілим є її опорно-руховий апарат. Звідси, ефективність розвиваючого і тренувального впливу фізичних вправ на організм дитини може мати негативні наслідки, якщо вчитель, прагнучи досягти швидкого росту спортивного результату, починає застосовувати не властиві віковим ступеням підготовленості, великі за обсягом та інтенсивністю фізичні навантаження, ускладнювати техніку рухів, часто залучати юних спортсменів до участі в змаганнях. У результаті, таке форсоване навчання руховим діям не сприяє розвиткові, а навпаки, пригнічує, гальмує його. Тому для програмування навчально-тренувального

процесу розвиваючого характеру необхідно володіти знаннями вікових закономірностей розвитку різних функціональних систем і організму в цілому в онтогенезі.

Сучасними дослідженнями (Л.В.Волков, Н.А.Фомін) встановлено, що найсприятливіші зміни у стані основних фізіологічних систем (центральної нервової, серцево-судинної, дихальної, обміну речовин) у молодших школярів діагностовано у випадках забезпечення рухової активності у помірному об'ємі. Проте поняття “помірний об'єм” є досить умовним за своїм змістом. Адже у межах навіть однієї вікової групи його варіативність може бути суттєвою залежно від біологічного віку учнів (реальний, а не паспортний рівень зрілості фізіологічних систем організму, особливостей його фізичного розвитку). Тому при визначенні величини фізичного навантаження для кожного окремого індивіда потрібно виходити не з потреб форсованого фізичного розвитку, а необхідно враховувати, перш за все, оптимальні навантаження для його біологічного віку, які забезпечують йому різносторонній і гармонійний розвиток у критичні періоди.

В основі критичних періодів лежать природні закономірності розвитку організму, які забезпечують найбільш значні темпи прогресу певних здібностей індивідуума, виявляють підвищені адаптаційні можливості стосовно тих чи інших факторів середовища і складають особливо сприятливі можливості для формування певних умінь та навичок, засвоєння певної інформації. З огляду на те, що в такі періоди організм краще ніж в інші періоди піддається впливам ззовні, якщо вони за спрямованістю відповідають основним тенденціям природних морфологічних та функціональних змін організму, то вони отримали назву “сенситивні” (чуттєві) періоди розвитку.

На перший погляд, якщо такі критичні періоди розвитку наступають у будь-якому випадку в силу об'єктивних біологічних закономірностей онтогенезу, то не варто вносити зміни у традиційну практику фізичного виховання, адже позитивний ефект біологічних і фізіологічних змін в організмі настає автоматично. Проте, якщо враховувати, що такі критичні сенситивні періоди розвитку дітей та підлітків надають сприятливі можливості для цілеспрямованого впливу на певні фізичні здібності і за наявності природного біологічного підвищення темпів їх розвитку досягають надзвичайно високих показників фізичної підготовленості, то внесення цілеспрямованих і науково виправданих змін у практику фізичного виховання є обов'язковим.

Парадигмою сучасної освіти в Україні є педагогічна система в центр якої поставлена особистість учня, його нахили, здібності, прагнення тощо. З огляду на систему фізичного виховання школяра вважаємо за необхідне відзначити, що у кожній людини крім нахилів є ще й певні генетичні анатомо-фізіологічні особливості організму, з якими вона з'являється на світ і які полегшують розвиток тих чи інших здібностей. Вікові особливості організму зумовлені безперервними змінами в будові тіла, усіх властивостей та функцій органів і систем.

У молодшому шкільному віці проходить інтенсивний розвиток усього організму. Відносно рівномірний розвиток опорно-рухового апарату має свої особливості: зріст щороку збільшується на 3-5 см, тоді як вага тільки на 2-2,5 кг. Процес скостеніння ще не завершений, а тому суглоби дітей дуже рухливі, зв'язковий апарат еластичний, поперекова кривизна хребта ще не сформувалася і не закріпилася, кістки таза не зрослися, кістки скелета легко зазнають деформації. Хребет відзначається великою гнучкістю і рухомістю до 8-9 років, а тому молодший шкільний вік дослідники вважають сенситивним для спрямованого росту рухливості в усіх основних суглобах.

М'язова система дітей молодшого шкільного віку розвивається інтенсивно, проте не рівномірно: відстають у розвитку дрібні м'язи. М'язи мають тонкі волокна і містять у своєму складі обмежену кількість білка та жирів, вони складають у школяра 7-8 років лише 27 відсотків ваги тіла, тоді як у 15-річного – 33 відсотки. Сила м'язів рук збільшується приблизно на 2 кг щорічно і в 10-річного учня сила правої руки орієнтовно досягає 16-17 кг, а в 12 років – 21-22 кг. Отже, молодший шкільний вік сенситивний до розвитку м'язової системи тільки засобами фізичних вправ динамічного характеру. Достатня м'язова діяльність водночас опосередковано сприяє розвитку кісток, проте надмірні навантаження можуть призвести до передчасного скостеніння і, відповідно, до затримки росту.

Серцево-судинна система молодших школярів ще знаходиться у стадії розвитку, але співвідношення маси серця до ваги тіла вже наближається до рівня дорослих: 4г на 4 кг ваги тіла. Постачання кров'ю усіх тканин тіла відбувається швидше ніж у дорослих завдяки швидшій частоті серцевих скорочень, що забезпечує інтенсивніший обмін речовин. Частота пульсу у віці 8-11 років становить 84-90 ударів за хвилину, а висота кров'яного тиску під час скорочення серця коливається в межах від 96 до 108 мм рт. ст., підвищуючись із кожним роком на 3-4 мм.

Окружність грудної клітки у молодшого школяра набуває певної форми і стає більш пристосованою до виконання своєї функції. Проте дихальні м'язи ще відносно слабкі, тому менша глибина дихання компенсується порівняно більшою його частотою (20-22 рази за 1хв.), а насиченість вуглекислоти при видихові вдвічі менша ніж у дорослого (2 відсотки). Із збільшенням життєвої ємності легень (від 7 до 10 років – із 1300 до 2000см куб.) у молодшого школяра прослідковується і диференціація типів дихання : у хлопчиків – діафрагмальне, у дівчаток – грудне. Таким чином,

молодший шкільний вік сенситивний до навчання правильного дихання – нечастого, але глибокого, яке сприяє кращому живленню серця, застерігає його від перенапруження, поліпшує травлення.

У цьому віці майже повністю завершується морфологічний розвиток нервової системи, закінчується ріст та структурна диференціація нервових клітин. Проте в роботі нервової системи ще домінують процеси збудження.

Для дітей молодшого шкільного віку природною є потреба у підвищеній руховій діяльності. Зменшення обсягу цього чинника є однією з основних причин різноманітних відхилень у фізичному розвитку й стані здоров'я дітей. За даними науковців (Ж.К.Холодов, В.С.Кузнецов), дитина у віці від 7 до 10 років упродовж доби здійснює від 12 до 16 тисяч рухів, але рухова активність дівчат на 16-30 відсотків нижча від рухової активності хлопців. Водночас, рухова активність молодшого школяра у весняно-осінній період на 30-45 відсотків вища ніж у зимовий, а з переходом від дошкільного віку до систематичних занять у школі рухова активність дітей 6-7 років знижується на 50 відсотків. Динаміка подальшого рівня рухової активності має тенденцію до зниження – при переході з класу в клас, рухова активність дітей значно знижується. Так, наприклад, для розвитку фізичних якостей молодшого школяра обсяг рухової активності дитини на тиждень повинен бути не меншим 9-10 годин, тоді як результати досліджень свідчать, що обсяг рухової активності у 64 відсотків опитаних дітей складає лише 4-5 годин на тиждень. Ось чому так гостро стоїть не тільки питання забезпечення дітей достатнім об'ємом добової рухової активності відповідно до їх віку і стану здоров'я, але й питання цілеспрямованого впливу на розвиток їхніх фізичних якостей у сенситивні періоди онтогенезу [3].

На жаль, навіть при найсприятливіших умовах поєднання обов'язкових занять і різноманітних форм організації фізичного виховання загальноосвітня школа не в змозі забезпечити необхідний обсяг рухової активності учнів. Це зумовлено тим, що на уроках більшість часу витрачається на вивчення рухових умінь та навичок, а засоби, які сприяють вирішенню таких завдань, як розвиток життєво-важливих систем: серцево-судинної та дихальної, використовуються недостатньо. У цьому аспекті позитивне вирішення питання повноцінного забезпечення рухової активності дітей можливе за підтримки батьків. Саме співпраця сім'ї та школи, за умови її ефективної організації може стати істотним чинником активізації залучення дітей до занять фізичною культурою. Школа навчає і розвиває, батьки розвивають і закріплюють фізичні здібності, нахили, вміння та навички своїх дітей. Органічне поєднання завдань фізичного виховання із профілактикою захворювань, створенням умов для раціональної побудови режиму дня, підбором ефективних для віку і фізичному розвитку вправ та правильного поєднання розумових і фізичних навантажень, організація вільного часу і навчання самостійній роботі з фізичного виховання з обов'язковим урахуванням відповідних основних тенденцій природних та функціональних змін організму дитини в онтогенезі сприятиме не лише розвитку фізичних здібностей – сили, швидкості, витривалості, гнучкості й спритності, але й впливатиме на стан здоров'я, загальну працездатність, розумову діяльність школяра.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Выготский Л.С. Умственное развитие детей в процессе обучения. – М.-Л., 1935. – С. 280.
2. Фомин Н.А., Вавилов Ю.Н. Физиологические основы двигательной активности. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 224 с.
3. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Теория и методика физического воспитания и спорта. – М.: «Академия», 2000. – 480 с.

Одержано редакцією 18.04.2002.

УДК: 37. 316: 008
ВЕРБЕЦЬ

В.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

Сьогоднішній етап розвитку українського суспільства надзвичайно актуалізує пошуки нових стратегічних орієнтирів та шляхів подальшого розвитку незалежної держави. Тому надзвичайної актуальності набуває проблема формування освіченої, конкурентно-спроможної, мобільної на ринку праці молоді з глибокими та потужними мотивами, раціональною поведінкою, почуттям відповідальності, а також високої адаптивності, готовності опанувати та прийняти зміни пріоритетів у виробленні нової системи цінностей та орієнтацій у непростих ринкових умовах. Адже в суспільстві відбуваються зміни не лише в соціально-економічній царині, але й у галузі соціально-психологічної взаємодії молоді особи з різними соціальними спільнотами. Разом з тим, впродовж останніх років у суспільстві продовжує функціонувати стереотип “дбайливого ставлення держави до молоді”. Серед старшого покоління також побутують судження стосовно “недостатньої активності молоді”, її пасивності й інертності всупереч реаліям та вимогам життя. На жаль, відсутність значних, ефективних результатів

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компоненту дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20